

Zajęcia 1: Arytmetyka komputerowa i błędy obliczeń

2024-10-03

Najważniejsze błędy w obliczeniach to błędy zaokrągleń i ograniczenia możliwości zapisu.

Możliwe reprezentacje:

- ułamki – są dokładne, ale wolne, nie wszystko jest wymierne, nie ma pierwiastków, \exp , etc. do tego trzymane liczby szybko rosną
- reprezentacja stałoprzecinkowa – działa jak wszystko jest tej samej precyzji, jak mamy inną precyzję niż zakłada typ to marnujemy miejsce, to tego łatwo stracić dokładność (jak mamy tylko 4 miejsca po przecinku to pomnożenie przez 10^{-4} psuje wszystko, nawet jak potem pomnożymy przez 10^4)
- reprezentacja zmiennoprzecinkowa – ta najlepsza

Reprezentacja zmiennoprzecinkowa: postać $\pm c.cc \dots ccc \times B^w$, najczęściej $B = 2$. Do tego zapis znormalizowany (pierwsza w zapisie jedynka), czyli postać $2^w \cdot (1 + M)$, w to cecha, $M \in (0, 1)$ to mantysa.

Jak trzymać specjalne liczby?

- zero jako $\pm 00 \dots 00000$
- nieskończoność jako $\pm 111 \dots 1 \ 0 \dots 000$ (cecha i mantysa)
- NaN jako $11 \dots 1 \ x \dots xx$
- liczby nieznormalizowane (subnormal/denormal) czyli za małe $00 \dots 0 \ x \dots xx$

Liczby rzeczywiste zapisane zmiennoprzecinkowo mają następniki, im większe liczby zapisujemy tym mniejsza odległość między kolejnymi – zmiana jednej cyfry na końcu mantysy znaczy więcej przy dużych cesze.

Działania na liczbach nie są dokładne, zawsze jest przybliżenie, dlatego nie można stosować równości dla liczb rzeczywistych.

Błędy obliczeń (wartość dokładna x i przybliżona x^*):

- bezwzględny $\|x - x^*\|$
- względny $\|\frac{x - x^*}{x}\|$

Błąd względny wynikający z zaokrągleń nie przekracza $\varepsilon = 2^{-\text{bity mantysy}}$ dla liczb mieszczących się w arytmetyce (taka jest zmiana jak ostatni bit mantysy się zmieni). Mamy $\frac{2^w(M+\varepsilon) - 2^w M}{2^w} = \varepsilon$.

Dla wartości obliczonej x^* mamy $(1 - \varepsilon)x \leq x^* \leq (1 + \varepsilon)x$. Jak mnożymy z takim błędem on nie zmienia się bardzo. $x^*y^* \leq xy(1 + 2\varepsilon + \varepsilon^2)$, czyli błąd w okolicy 2ε .

Dla dodawania liczb dodatnich też jest dobrze, ale przy różnych znakach jest źle. Dla $x = 1.24 \pm 0.01$ i $y = 1.20 \pm 0.01$ jest $x - y = 0.04 \pm 0.02$, czyli ogromny błąd względny – utrata cyfr znaczących (catastrophic cancellation). Dlatego liczenie $\sqrt{x^2 + 1} - 1$ jest gorsze niż $\frac{x^2}{\sqrt{x^2 + 1} + 1}$, mimo że to to samo.

Dużo stabilnych obliczeń też jest problemem. $O(n)$ dodawań ma błąd $O(n\varepsilon)$. Przykład: dodanie małej liczby do dużej jej nie zmieni, powtórzenie tego wiele razy da ogromny błąd.

Algorytm Kahana dodaje w $O(\varepsilon + n\varepsilon^2)$.

Licząc poprawność rozwiązania $x^2 = 2$ możemy zastosować forward error (błąd naturalny), czyli $\|\sqrt{2} - x^*\|$, ale trzeba znać ten pierwiastek. Lepiej zastosować backward error $\|x^{*2} - 2\|$ (błąd wsteczny). Podobnie przy rozwiązywaniu równań typu $f(x) = 0$ obliczamy błąd wsteczny $\|f(x^*)\|$.

Definicja 1. Problem jest dobrze uwarunkowany, jeśli małe zaburzenia w danych wejściowych powodują małe zaburzenia w wyniku. Problemy źle uwarunkowane najprawdopodobniej nie mają sensownego rozwiązania numerycznego.

Przykład (wielomian Wilkinsona). $W(x) = (x-1)(x-2) \dots (x-20)$. Lekkie zaburzenie we współczynnikach po wymnożeniu może usunąć pierwiastek (dwa się połączą). Problem liczenia pierwiastków wielomianów jest źle uwarunkowany.

Definicja 2. Dla liczby t i funkcji $f(x)$ współczynnik uwarunkowania to taka liczba $A = A(f, t)$, dla której $\|f(t) - f(t^*)\| \leq A \cdot \|t - t^*\|$. Dla rozsądnych funkcji rzeczywistych współczynnik uwarunkowania jest bliski $f'(t)$.

Definicja 3. Dla zadanego równania $g(x) = 0$ należy wyznaczyć x . Współczynnik uwarunkowania to taka liczba $A = A(g, x)$, dla której $\|x - x^*\| \leq A \cdot \|g(x) - g(x^*)\|$. Dla rozsądnych funkcji rzeczywistych współczynnik uwarunkowania jest bliski $\frac{1}{g'(x)}$.

Definicja 4. Algorytm jest numerycznie stabilny, jeśli małe błędy na wejściu powodują małe zmiany wyniku. To własność algorytmu, niestabilny algorytm można zastąpić lepszym.

Definicja 5. Algorytm $A(x)$ przybliżający wartość $f(x)$ jest numerycznie poprawny, jeśli dla każdego x istnieje takie x^* , że x^* dobrze przybliża x , a $A(x^*)$ dobrze przybliża $f(x)$.

Zajęcia 2: Eliminacja Gaussa

2024-10-10

Twierdzenie 1 (Kronecker-Capelli). Niech A będzie macierzą $m \times n$, b wektorem rozmiaru m . Niech $r = \text{rank } A$, $s = \text{rank}[A|b]$. Układ $Ax = b$ posiada rozwiązanie wtedy i tylko wtedy, gdy $r = s$. Rozwiązanie jest jednoznaczne, gdy $r = n$, inaczej rozwiązania stanowią przestrzeń o rozmiarze $n - r$.

Odjęcie i -tego wiersza od j -tego ze współczynnikami c to przemnożenie z lewej przez macierz

$$T_{i,j,c} = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & 1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & -c & 1 & \dots & 0 \\ \vdots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & 0 & \dots & 1 \end{bmatrix},$$

gdzie $-c$ leży w j -tym wierszu i i -tej kolumnie. Łatwo zauważyć, że $T_{i,j,c}^{-1} = T_{i,j,-c}$.

Definicja 6. Rozkład LU macierzy A to takie macierze L, U , że $LU = A$ oraz L jest dolnotrójkątna, a U górnotrójkątna. Macierz U jest wyznaczana podczas eliminacji Gaussa, natomiast L to wyznaczone macierze odejmowania od siebie odpowiednich wierszy (a właściwie ich odwrotności – $L_1 \dots L_k A = U \implies A = L_k^{-1} \dots L_1^{-1} U = LU$). Zatem macierz L można wyznaczyć dając jedynki na przekątną i wsadzając w odpowiednie miejsca współczynniki, z którymi odejmujemy wiersze podczas eliminacji Gaussa.

Standardowy algorytm eliminacji Gaussa nie zadziała dla macierzy $\begin{bmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 1 \end{bmatrix}$ – mnożenie przez 0. Będzie źle działał również dla macierzy $\begin{bmatrix} \varepsilon & 1 \\ 1 & 1 \end{bmatrix}$, gdzie $\varepsilon = 10^{-20}$. Otrzymamy $LU = \begin{bmatrix} \varepsilon & 1 \\ 1 & 0 \end{bmatrix}$. Aby poradzić sobie z tymi problemami (niestabilność numeryczna i nieistnienie rozkładu LU) stosujemy pivoting.

Definicja 7 (Norma L_p). Dla wektora $x \in \mathbb{R}^n$ definiujemy normę L_p jako

$$\|x\|_p = \sqrt[p]{\sum_{i=1}^n x_i^p x_i^p}.$$

w szczególności ważne są normy L_1 (manhattańska), L_2 (euklidesowa) i L_∞ (maksimum). Wszystkie normy na \mathbb{R}^n są równoważne (ograniczają się wzajemnie przez stałą multiplikatywną).

Jeśli podczas rozwiązywania układu $Ax = b$ dostaliśmy zaburzoną wartość b^* , to wyliczymy pewne x^* spełniające $Ax^* = b^*$. Zachodzi

$$\frac{\|x - x^*\|}{\|x\|} \leq \|A\| \|A^{-1}\| \cdot \frac{\|b - b^*\|}{\|b\|}.$$

Wartość $\kappa(A) = \|A\| \cdot \|A^{-1}\|$ nazywamy wskaźnikiem uwarunkowania macierzy. Duża wartość κ czyni układ trudnym.

Uwagi: macierz odwrotna macierzy prawie osobliwej zawiera duże współczynniki (czyli ma dużą normę), nierówność we współczynniku uwarunkowania zazwyczaj jest bliska równości.

Obliczenie odwrotności macierzy $n \times n$ jest tak samo trudne, jak wymnożenie macierzy.

$$\begin{bmatrix} A & B \\ C & D \end{bmatrix}^{-1} = \begin{bmatrix} A^{-1} + A^{-1}BS^{-1}CA^{-1} & -A^{-1}BS^{-1} \\ -S^{-1}CA^{-1} & S^{-1} \end{bmatrix},$$

gdzie $S = D - CA^{-1}B$. Taki algorytm jest tragiczny w praktyce, ale pokazuje, że da się wykonać odwracanie macierzy za pomocą dwóch mniejszych podproblemów i kilku mnożeń, co daje nam złożoność $T(n) = 2T(\frac{n}{2}) + M(n)$, czyli $T(n) = M(n)$, gdzie $M(n)$ to złożoność mnożenia macierzy.

Zajęcia 3: Rozkład Cholesky'ego

2024-10-17

Mając zadany nadokreślony układ równań $Ax = b$ nie możemy go rozwiązać, ale możemy poszukać takiego x^* , który minimalizuje $\|Ax^* - b\|_2$ (czyli jest najbliższy b jak się da).

Przykład. Mamy wielkość b i chcemy ją dopasować tak, żeby była liniowo zależna od a_1, \dots, a_n . Robimy m odczytów i chcemy znaleźć takie parametry, które dadzą jak najlepszą wartość.

Twierdzenie 2. Jeśli $Ax = b$ to nadokreślony układ równań, to rozwiązanie x^* minimalizujące $\|Ax^* - b\|_2$ spełnia równanie $A^T Ax^* = A^T b$. Zatem do znalezienia minimum $\|Ax^* - b\|_2$ wystarczy rozwiązać równanie z macierzą $A^T A$, która jest kwadratowa.

Dowód. Liczymy gradient $\|Ax^* - b\|_2^2$ i wychodzi. \square

Uwaga. Układ równań $A^T Ax = A^T b$ jest problematyczny, gdyż $\text{cond}(A^T A) = \text{cond}(A^2)$ (przez cond oznaczmy współczynnik uwarunkowania). Zatem nasz problem staje się znacznie gorzej uwarunkowany (gdy działamy rozkładem LU).

Definicja 8. Macierz C jest dodatnio określona, jeśli dla każdego $x \neq 0$ mamy $x^T \cdot C \cdot x > 0$.

Definicja 9. Macierz C jest dodatnio półokreślona, jeśli dla każdego x mamy $x^T \cdot C \cdot x \geq 0$.

Uwaga. Dla każdej macierzy A , macierz $A^T A$ jest dodatnio półokreślona, bo $x^T \cdot A^T A \cdot x = (Ax)^T Ax = \langle Ax, Ax \rangle = \|Ax\|^2 \geq 0$. Równość może zachodzić tylko, gdy A ma nietrywialne jądro, czyli jest osobliwe.

Twierdzenie 3. Dla macierzy A , która jest symetryczna i dodatnio określona, istnieje rozkład LU zwany rozkładem Cholesky'ego w którym $U = L^T$. Algorytm rozkładu Cholesky'ego jest stabilniejszy numerycznie niż standardowy rozkład LU za pomocą eliminacji Gaussa i ma lepszą stałą.

Dowód. Rozważmy macierz $A = [a_{ij}]_{i,j \in [n]}$. Mamy $a_{11} = e_1^T A e_1 > 0$ z dodatniego określenia macierzy. Zatem istnieje $\sqrt{a_{11}}$. Dzielimy pierwszą kolumnę przez $\sqrt{a_{11}}$ i robimy dla niej krok eliminacji Gaussa. Następnie robimy to samo dla pierwszego wiersza. Te operacje to macierz $E \cdot A \cdot E^T$ dla dolnotrójkątnej E . Działając indukcyjnie dostajemy $E_1 \cdot E_2 \cdot \dots \cdot E_n \cdot A \cdot E_n^T \cdot \dots \cdot E_2^T \cdot E_1^T = I$, a więc $A = L \cdot L^T$. \square

Algorytm 1. Rozkład Cholesky'ego macierzy A wyznaczamy algorytmem dynamicznym, który liczy wartości w macierzy L . Dane są one wzorami:

$$L_{ij} = \frac{A_{ij} - \sum_{k=1}^{j-1} L_{ik} L_{jk}}{L_{jj}} \text{ dla } j < i$$

$$L_{ii} = \sqrt{A_{ii} - \sum_{k=1}^{i-1} L_{ik}^2}$$

Dowód. Korzystamy z definicji mnożenia i warunku $A = LL^T$. \square

Zajęcia 4: Ortogonalizacja

2024-10-24

Definicja 10. Macierz Q jest ortogonalna, jeśli $Q^T Q = I$. Analogicznie, kolumny Q to wektory ortonormalne. Dla macierzy kwadratowych iloczyn macierzy ortogonalnych jest ortogonalny, a macierz ortogonalna jest izometrią, czyli zachowuje normę wektorów i kąty między nimi. Układ równań $Qx = b$ jest łatwo rozwiązać, bo $x = Q^T b$.

Definicja 11 (Rozkład QR). Rozkładem QR macierzy A nazywamy takie dwie macierze Q, R , że $A = QR$ oraz Q jest ortogonalna, a R górnotrójkątna. W szczególności macierz A nie musi być kwadratowa.

Algorytm 2 (Grama-Schmidta). Niech macierz A ma kolumny a_1, a_2, \dots, a_n . Wyliczamy kolumny macierzy Q za pomocą takiego algorytmu:

```
for i = 1, ..., n do
   $q_i = a_i - \sum_{j=1}^{i-1} \langle a_i, q_j \rangle q_j$ 
   $q_i = \frac{q_i}{\|q_i\|}$ 
end for
```

Q jest ortogonalna. Zachodzi $A = QR$ dla pewnej macierzy R , którą można wyznaczać podczas wykonania tej pętli lub pod koniec algorytmu jako $R = Q^T A$.

Dowód. Każdy kolejny wektor powstaje odejmując rzut na płaszczyznę tworzoną przez poprzednie wektory. Zatem powstałe wektory będą ortogonalne. \square

Uwaga. Algorytm Grama-Schmidta jest *katastrofalnie* niestabilny numerycznie, przez to raczej niepraktyczny. Nieco lepszy jest zmodyfikowany algorytm Grama-Schmidta.

Algorytm 3 (Zmodyfikowany Grama-Schmidta). Będziemy pozbywać się części zgodnych z kolejnymi wektorami ortogonalnymi zaraz po ich wyznaczeniu.

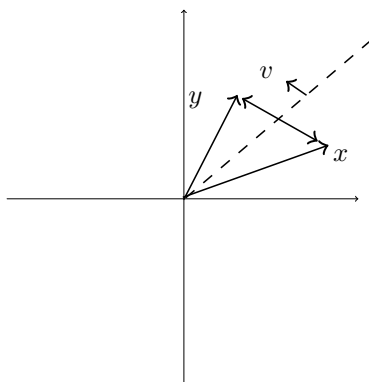
```
for i = 1, ..., n do
   $q_i = \frac{a_i}{\|a_i\|}$ 
  for j = i + 1, ..., n do
     $a_j = a_j - \langle a_j, q_i \rangle q_i$ 
  end for
end for
```

Uwaga. Chcąc rozwiązać układ nadokreślony $Ax = b$ chcemy rozwiązać układ $A^T Ax = A^T b$, co po zastosowaniu rozkładu QR daje nam $R^T Q^T Q R x = R^T Q^T b$, co skraca się do $Rx = Q^T b$, a to jest łatwo rozwiązać.

Twierdzenie 4 (Odbicie Householdera). Mając zadane wektory x, y o równej normie możemy przekształcić wektor x na y za pomocą odbicia poprzez przekształcenie $x \rightarrow x - 2v \langle v, x \rangle$, gdzie $v = \frac{u}{\|u\|}$ dla $u = y - x$. Macierz tego przekształcenia to $I - 2vv^T$ i jest ona ortogonalna.

Dowód. Wektor v jest jednostkowym wektorem leżącym wzdłuż różnicy x i y . Zatem $v \langle v, x \rangle$ jest składową x w kierunku zgodnym z $y - x$. Odejmując ją dwukrotnie zmieniamy jej znak, czyli

odbijamy x na y . Macierz tego przekształcenia jest ortogonalna, bo opisuje odbicie. \square

Rysunek 1: Odbicie Householdera

Algorytm 4 (Odbicia Householdera). Wyznaczymy rozkład QR macierzy A za pomocą macierzy Householdera. Najpierw wyznaczamy macierz Q_1 , która przekształca kolumnę a_1 na wektor $\|a_1\|e_1$. Mamy $Q_1 = I - 2v_1v_1^T$ dla pewnego v_1 . Następnie działamy rekurencyjnie. Rozważamy macierz Q_1A pozbawioną pierwszej kolumny i wiersza. Powtarzamy poprzedni krok, dostajemy macierz $Q_2 = I - 2v_2v_2^T$, która ma o jeden wymiar mniej niż Q_1 . Zwiększamy jej wymiar dopisując na początek wyzerowaną kolumnę i wiersz z jedynką na przekątnej (ewentualnie dopisujemy do wektora v_2 jedno zero na początek i odpowiednio powiększamy I). Zauważmy, że przez macierz typu $I - 2vv^T$ można mnożyć w czasie $O(n^2)$, więc całość ma złożoność $O(n^3)$. Ostatecznie dostajemy macierz $Q = Q_n \cdots Q_1$ taką, że $QA = R$, a więc $A = Q^T R$.

Uwaga. Jeśli mamy do rozwiązania układ $Ax = b$, to wystarczy domnażać obie strony przez kolejne macierze, aż dostaniemy $Rx = b'$. Zamiast sprowadzać wektor x na $\|x\|e_1$ można równie dobrze na $-\|x\|e_1$. Stabilniejsze numerycznie jest wybranie tego samego znaku, co pierwsza współrzędna x .

Twierdzenie 5 (Obrót Givensa). Mamy macierz Givensa G_{ij} z $i > j$ zdefiniowaną w następujący sposób: $(G_{ij})_{ii} = (G_{ij})_{jj} = \cos \theta$, $(G_{ij})_{ji} = -(G_{ij})_{ij} = -\sin \theta$, na reszcie przekątnej są 1 a w reszcie macierzy 0. Pomnożenie z lewej strony przez taką macierz obraca jej kolumny w płaszczyźnie ij o kąt θ w kierunku przeciwnym do ruchu wskazówek zegara.

$$G_{ij} = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos \theta & -\sin \theta \\ 0 & \sin \theta & \cos \theta \end{bmatrix}$$

Algorytm 5 (Obroty Givensa). Wyznaczymy rozkład QR macierzy A za pomocą macierzy Givensa. Będziemy wykonywać kolejne obroty i zerować nimi wartości w macierzy. Jeśli chcemy wyzerować A_{ij} , to możemy obrócić w płaszczyźnie ij o kąt θ taki, że $\cos \theta = \frac{A_{jj}}{\sqrt{A_{jj}^2 + A_{ij}^2}}$ oraz $\sin \theta = \frac{-A_{ij}}{\sqrt{A_{jj}^2 + A_{ij}^2}}$, co obróci wartość z i -tego wiersza do j -tego.

Uwaga. Ta metoda ma gorszą stałą niż odbicia Householdera, ale działa lepiej dla macierzy, które mają dużo zer. Do tego dobrze się zrównoległa.

Dla niedookreślonego układu równań $Ax = b$ mamy wiele rozwiązań. Jest wiele wektorów minimalizujących $\|Ax - b\|$. Możemy szukać takiego minimalizującego $\|Ax - b\| + \alpha\|x\|^2$, czyli możliwie małego rozwiązania.

Definicja 12 (Regularyzacja Tichonowa). Zamiast układu równań $Ax = b$ możemy rozwiązywać układ $A^T Ax + \alpha I x = A^T b$, który dla $\alpha > 0$ jest dobrze określony (bo macierz $A^T A + \alpha I$ jest

dotatnio określona). Takie przejście pomaga przy układach niedookreślonych i czasem przy trudnych numerycznie.

Zajęcia 5: Wartości własne

2024-10-24

Definicja 13. Widmem macierzy nazywamy zbiór wszystkich jej wartości własnych.

Definicja 14. Promieniem spektralnym macierzy nazywamy moduł jej największej wartości własnej.

Uwaga. Wartości własne macierzy A to pierwiastki wielomianu $W(t) = \det(A - It)$. Z tego wynika, że wartości własne macierzy rzeczywistej mogą być zespolone i jeśli λ jest jedną z nich, to $\bar{\lambda}$ też. Każda macierz ma przynajmniej jedną wartość własną, ale nie da się wyznaczyć dokładnych wartości własnych dowolnej macierzy w skończonej liczbie kroków (nie ma wzorów na pierwiastki wielomianu stopnia większego niż 5).

Przykład. Mamy zbiór stanów s_1, \dots, s_n . Układ w danej chwili jest w dokładnie jednym z nich. W każdej chwili stan układu może się zmienić. Przejście z s_i do s_j ma prawdopodobieństwo p_{ij} . Taki proces losowy nazywamy łańcuchem Markowa. Stan graniczny układu (po wielu krokach) musi spełniać $v = Pv$, gdzie $P = [p_{ij}]_{ij}$, zatem jest wektorem własnym o wartości własnej 1.

Przykład. Graf $G = (V, E)$ jest c -expanderem, jeśli dla każdego zbioru $S \subseteq V$ takiego, że $\|S\| \leq \frac{\|V\|}{2}$ zachodzi $\|N(S) \setminus S\| \geq c\|S\|$. Dołączanie sąsiadów do zbioru rozszerza go wykładniczo. Expandery mają ładne własności teoretyczne. Można pokazać, że macierz sąsiedztwa grafu d -regularnego ma dominującą wartość własną d . Jeśli druga co do wielkości wartość własna jest równa $\lambda < d$, to graf jest c -expanderem dla $c = \frac{d-\lambda}{2d}$.

Twierdzenie 6. Macierz A jest diagonalizowalna, jeśli posiada n liniowo niezależnych wektorów własnych. Wówczas $A = P^{-1}DP$, gdzie D jest diagonalna i ma wartości własne na przekątnej.

Definicja 15. Pojęcie defective matrix oznacza macierz niediagonalizowalną. Analogicznie macierz diagonalizowalna jest non-defective.

Uwaga. Zmiana bazy nie zmienia wartości własnych. Jeśli $Ax = \lambda x$, to dla $y = P^{-1}x$ mamy $P^{-1}APy = P^{-1}\lambda x = \lambda y$. Mówimy, że macierze A i $P^{-1}AP$ są sprzężone.

Uwaga. Z istnienia postaci Jordana wynika fakt, że ciąg A^k jest "rozbieżny", jeśli największa wartość własna A jest > 1 . Jeśli jest < 1 , to ciąg jest "zbieżny".

Twierdzenie 7. Jeśli macierz A jest hermitowska, to jej wartości własne są rzeczywiste, a wektory własne ortogonalne.

Dowód. Weźmy wektory własne x, y . Mamy

$$\langle \lambda x, y \rangle = \langle Ax, y \rangle = (Ax)^H y = x^H Ay = \langle x, Ay \rangle = \langle x, \mu y \rangle.$$

Z tego wynika $(\bar{\lambda} - \mu) \langle x, y \rangle = 0$, czyli dla $x = y$ jest $\lambda = \bar{\lambda}$, a dla $x \neq y$ jest $\langle x, y \rangle = 0$. □

Algorytm 6 (Iteracja prosta). Dla wektora v i macierzy A definiujemy $v_0 = v$ oraz $v_{k+1} = \frac{Av_k}{\|Av_k\|}$. Jeśli λ_1 jest dominującą wartością własną A (czyli większą na moduł niż każda inna), to v_k zbiega do x_1 (wektora własnego odpowiadającego λ_1).

Dowód. Niech $v = \alpha_1 x_1 + \alpha_2 x_2 + \dots + \alpha_n x_n$, gdzie x_i są kolejnymi wektorami własnymi. Mamy $A^k v = \alpha_1 \lambda_1^k x_1 + \alpha_2 \lambda_2^k x_2 + \dots + \alpha_n \lambda_n^k x_n$. Jeśli $\|\lambda_1\| > \|\lambda_i\|$ dla $i > 1$, to $\lambda_1^k \gg \lambda_i^k$. □

Algorytm 7 (Iteracja odwrotna). Zastosowanie iteracji prostej do macierzy A^{-1} znajdzie wartość własną o najmniejszym module. Nie chcemy jednak szukać A^{-1} , więc możemy rozwiązywać wielokrotnie równanie $Av_{k+1} = v_k$ (np. za pomocą rozkładu LU).

Algorytm 8 (Iteracja odwrotna z przesunięciem). Jeśli λ jest wartością własną A , to wartością własną $A - \mu I$ jest $\lambda - \mu$. Zatem iteracja odwrotna zastosowana do $A - \mu I$ znajdzie wartość własną A najbliższą μ .

Algorytm 9 (Deflacja). Załóżmy, że macierz A jest symetryczna. Jeśli znajdziemy jej największą wartość własną λ_1 o wektorze własnym x_1 , to po usunięciu x_1 z wektora v iteracja prosta da nam drugą największą wartość własną. W praktyce trzeba usuwać x_1 po każdym kroku iteracji (bo ze względu na niedokładności odejmowania będzie się pojawiał na nowo), czyli wykonywać $v = v - x_1 \langle v, x_1 \rangle$. Po wyrzuceniu s wektorów własnych rezultatem będzie wektor x_{s+1} . Ten algorytm jest mało stabilny numerycznie.

Dowód. Wektory własne macierzy symetrycznej są ortogonalne i z tego korzystamy usuwając kolejne wektory. \square

Algorytm 10 (Metoda QR). Mając macierz A przyjmijmy $A_1 = A$ i zastosujmy algorytm: stosujemy rozkład QR $A_k = Q_k R_k$ i odwracamy $A_{k+1} = R_k Q_k$. Macierz A_k zbiega do macierzy diagonalnej (lub górnotrójkątnej) z wartościami własnymi A na przekątnej. Taki algorytm jest w praktyce stabilny i zbiega szybko.

Dowód. Mamy $Q^{-1} A Q = Q^{-1} Q R Q = R Q$, a więc macierze powstające w kolejnych krokach mają takie same wartości własne. W ogólności nie wiemy czy ten algorytm faktycznie działa, ale w praktyce się udaje. Da się udowodnić, że działa dla diagonalizowalnej macierzy symetrycznej o różnych wartościach własnych. Definiujemy $\hat{R}_k = R_k R_{k-1} \dots R_1$ oraz $\hat{Q}_k = Q_1 Q_2 \dots Q_k$. Mamy $A^k = \hat{Q}_k \hat{R}_k$, bo

$$A^k = Q_1 R_1 Q_1 R_1 \dots Q_1 R_1 = Q_1 A_2^{k-1} R_1 = Q_1 (Q_2 R_2)^{k-1} R_1 = Q_1 Q_2 A_3^{k-2} R_2 R_1 = \dots = \hat{Q}_k \hat{R}_k.$$

Wymnożenie A^k jest właściwie zastosowaniem iteracji prostej dla pierwszej kolumny. Macierz \hat{Q}_k jest właściwie zortogonalizowaną A^k , więc dąży do macierzy wektorów własnych. \square

Uwaga. Aby uniknąć wielokrotnego czasochłonnego rozkładu przy wyznaczaniu wartości własnych metodą QR chcielibyśmy sprowadzić naszą macierz do trójkątnej. Nie możemy jednak tego zrobić bez zmiany wartości własnych macierzy. Zamiast tego sprowadzamy macierz do górnej macierzy Hessenberga (pod subprzekątną same zera):

$$\begin{bmatrix} x & x & \dots & x & x & x \\ x & x & \dots & x & x & x \\ 0 & x & \dots & x & x & x \\ 0 & 0 & \dots & x & x & x \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots & \vdots & \vdots \\ 0 & 0 & \dots & 0 & x & x \end{bmatrix},$$

co robimy za pomocą odbić Householdera. Nie możemy po prostu mnożyć przez macierz ortogonalną, bo zmienia to wartości własne. Zamiast tego bierzemy macierz, która działa dla pierwszej kolumny bez pierwszego elementu (i całego pierwszego wiersza), domnażamy z drugiej strony przez odwrotność (transpozycję), która robi to samo dla pierwszego wiersza bez pierwszego elementu (czyli nie ruszy pierwszej kolumny). Takie przekształcenie nie zmienia wartości własnych i doprowadzi pierwszą kolumnę do postaci Hessenberga. Dalej postępujemy rekurencyjnie.

Jeśli macierz jest symetryczna, to macierz Hessenberga jest trójdzielna (jest też dolną macierzą

Hessenberga):

$$\begin{bmatrix} x & x & 0 & \dots & 0 & 0 & 0 \\ x & x & x & \dots & 0 & 0 & 0 \\ 0 & x & x & \dots & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & x & \dots & 0 & 0 & 0 \\ \vdots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots & \vdots & \vdots \\ 0 & 0 & 0 & \dots & x & x & x \\ 0 & 0 & 0 & \dots & 0 & x & x \end{bmatrix}.$$

Aby przyspieszyć zbieżność algorytmu często rozkłada się macierz $A_k - \mu I = Q_k R_k$ (zmniejszamy wszystkie wartości własne o μ) i kładzie $A_{k+1} = R_k Q_k + \mu I$ (zwiększamy wartości własne o μ). Za μ można przyjąć prawy dolny element macierzy A .